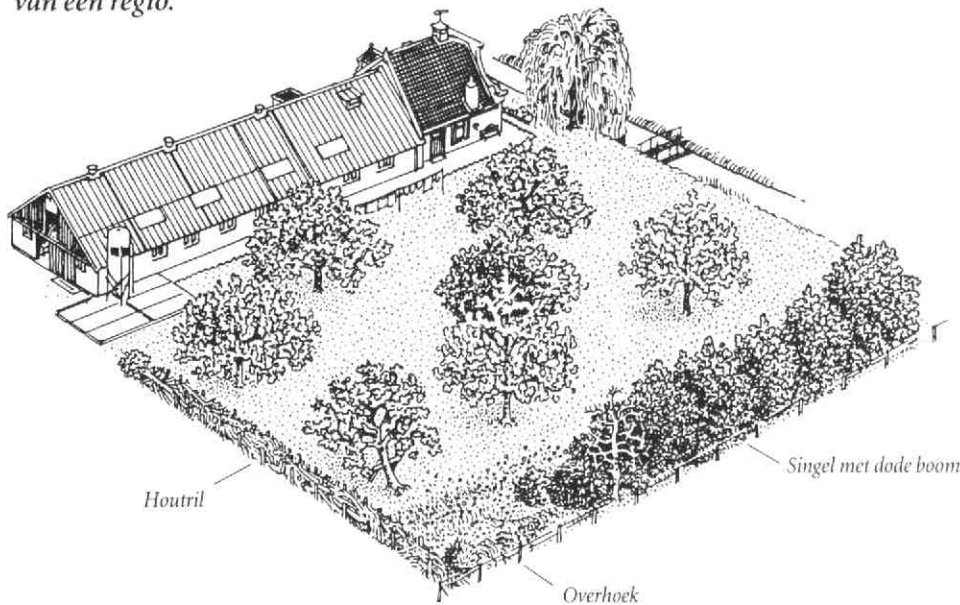


Het erf als spiegel van het landschap

MARTINE BUSZ & HÉLÈNE HINE, LANDSCHAPSBEHEER UTRECHT

Boerenerven zijn van oudsher verankerd in het landschap. Daarbij speelt de erfbeplanting een belangrijke rol. Denk maar eens aan de rivierkleigebieden, waar hoogstamfruitboomgaarden het landschap bepalen. Streekeigen erfbeplanting zorgt voor een herkenbaar landschap. Dus bepaalt het boerenerf mede de identiteit van een regio.



Vele generaties boeren hebben samen met de natuur het landschap vormgegeven. De natuurlijke omstandigheden bepaalden de inrichting van het boerenerf. Boeren waren grotendeels zelfvoorzienend en maakten gebruik van wat de natuur hen bood: geriefhoutbosjes voor brandhout en takken, sloten en poelen voor het vee, hoge bomen en struiken om de boerderij bescherming te bieden tegen weer en wind. Leibomen zorgen voor schaduw en laanbomen langs de oprijlaan vormde een statige entree naar de boerderij. Boerderij, erf en beplanting vormden samen een logisch systeem dat volledig met de omringende natuur verweven was. Door modernisering van de landbouwmethoden: mechanisatie, toepassing van kunstmest en be-

strijdingsmiddelen werden boeren minder afhankelijk van de natuurlijke mogelijkheden van hun streek. Het gevolg was dat er ander eisen gesteld werden aan de gebouwen en de inrichting van het erf. Veel traditionele elementen zijn dan ook van het erf verdwenen of dreigen te verdwijnen. Schaalvergroting en modernisering van de landbouw maakten dat de logica van het traditioneel ingerichte boerenerf achterhaald werd. Ook de trek van stadsmensen op zoek naar de rust, ruimte en romantiek van het platteland deed de streekeigen stijl van het boerenerf niet ten goede. De 'coniferengazons' schoten als paddestoelen uit de grond. Het landschap is de spiegel van hoe de mensen in het verleden werkten en woonden. Behoud van

het streekeigen landschap is dan ook het motto. Natuurlijk moet het geen museumlandschap worden. De tijd gaat vooruit en het landschap ook. De moderne bedrijfsvoering kan met behulp van bomen en struiken op harmonieuze wijze in het omringende landschap ingepast worden. De bewoner van het buitengebied hoeft niets in te leveren. Integendeel, een streekeigen erf geeft juist een extra dimensie!

Bomen en struiken vormen de 'bekleding' van het landschap. Zij geven het landschap haar streekeigen uiterlijk en fleuren tegelijkertijd de boel op. Wat is er nu mooier dan een boomgaard die in het voorjaar een prachtige bloesem geeft en in de herfst en zomer heerlijk fruit? Of wat dacht u van knotbomen, houtwallen en geriefhoutbosjes die het natuurlijke en cultuurhistorische karakter van de streek tot haar recht laten komen? Nieuwe en/of opvallende gebouwen kunnen op een slimme manier in het landschap worden ingepast met behulp van een groep bomen of struiken.

Maak je Erfgoed!

Landschapsbeheer Utrecht organiseert in samenwerking met een aantal hoveniersbedrijven de actie 'Maak je Erfgoed!' om het (boeren)erf weer in te richten volgens streekeigen tradities en met oog voor het agrarische bedrijf, wonen, vrije tijd en natuur en landschap. De actie richt zich op het verstrekken van informatie over de cultuurhistorische ontstaansgeschiedenis van het streekeigen erf. Behalve voor historische elementen, moet er op het erf ook ruimte zijn voor hedendaagse functies. Met een goed doordacht erfbe-



plantingsplan kan er een duidelijke samenhang ontstaan tussen gebouwen, beplanting en het omliggende landschap.

Hoogstamboomgaarden

Hoogstamfruitbomen bepalen het aanzicht van het rivierkleigebied. De geschiktheid van de bodem (kleigrond) in dit gebied leidde ertoe dat hier al van oudsher boomgaarden hebben gestaan.

De hoogstamfruitboom is een karakteristieke boom voor erfbeplanting, die bovendien een paar kisten heerlijk streekeigen fruit oplevert. Bij vrijwel iedere boerderij stonden hoogstamfruitbomen: een paar soorten appels peren, pruimen. Fruitteelt hoorde bij veeteelt. Los daarvan, elders op het erf, stond vaak een notenboom. Voor de noten én tegen vervelende insecten. In de geriefhoutbosjes groeiden hazelaars die hazelnoten gaven.

Vaak was de met gras begroeide boomgaard tevens het weitje waar jongvee graasde of waar zieke dieren konden lopen. De bomen waren hoog om te voorkomen dat het vee ervan vrat. Zo had alles zijn nut op het boerenerf.

Veel boomgaardjes zijn in de loop van de tijd helaas verloren gegaan door de intensivering van de fruitteelt. Sinds een tiental jaren is de hoogstamboomgaard echter weer helemaal 'in'. Niet de productie is de hoofdfunctie, de huisboomgaard zorgt voor aankleding en verfraaiing van het erf. Van een hoogstamboomgaard heeft men

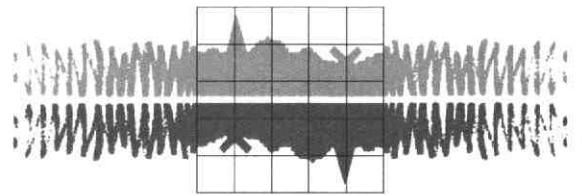
het hele jaar profijt. Een prachtige bloesemweelde in het voorjaar en een heerlijke oogst van streekeigen fruit in het najaar. Denk aan appelsoorten als de sterappel, notarisappel, bellefleur en perenrassen als conferance, gieser wilde-man, suikerpeer en juttepeer.

Een traditionele boomgaard is gevarieerd en ruim beplant met de juiste onderlinge bestuivers en diverse soorten appels, peren, pruimen en zoete en/of zure kersen. De meeste fruitbomen houden van voldoende vochtige, voedselrijke grond. Appels en kersen hebben een hekel aan natte grond, daar doen pruimen en peren het beter.

Ook vogels profiteren van de hoogstamboomgaard. De fruitbomen



zijn het domein van de ringmus, ekster, spreeuw, merel en grote lijster. Oude bomen met holten in de stam bieden broedgelegenheid aan steenuiltjes en zijn een geliefde schuilplaats voor zangvogels als de gekraagde roodstaart en groene specht. Het fruit trekt in het najaar veel vlinders aan.



Landschapsbeheer Utrecht

Landschapsbeheer Utrecht stimuleert op verschillende manieren het behoud en herstel van hoogstamboomgaarden in de provincie Utrecht. Eigenaren van hoogstamboomgaarden kunnen bij Landschapsbeheer Utrecht terecht voor: vrijblijvend advies over aanplant en beheer van hoogstamfruitbomen, subsidies voor aanleg en herstel van kleine landschapselementen en cursussen aanplant en verzorging hoogstamfruitbomen. Daarnaast organiseert Landschapsbeheer Utrecht de actie Boeren Planten Bomen en een fietstocht langs boerenerven in het Kromme Rijngebied.